

05

A

1992

DISPUTATIO ETHICA
DE
SUMMO HOMI-
NIS BONO PRA-
CTICO

Auspiciis

Bonorum omnium Fontis uberrimi

D. O. M.

ET

Præsidio

M. ANDREÆ KESLERI,

Coburgô Franci, Facultatis Philosophicæ
in Almâ Leucorea Adjuncti,

Publicæ & placidæ disquisitioni subjecta

A

MELCHIORE DURRIO, TORGENSI
Misnico, Alumno Electorali.

*Habenda ad diem 21. Junii, horis à 7. matutinis, in Audi-
torio Philosophorum.*

VVITTEBERGÆ

Typis JOBI VVILHELMI FINCELII,

ANNO M. DC. XXIII.

54.

Reverendisfimo, Nobilissimo,
maximèquè Strenuo, eruditione & experi-
entiâ eminentissimo VIRO, Dn. JOHAN-
NI LÔSERO, Electoratus Saxonici Archi-
marschallo meritissimo, Ecclesiæ Cathedralis,
quæ Naumburgi est, Canonico dignissimo,
& in Präsch hereditario.

NEC NON
VIRIS

*Reverendâ dignitate, autoritatis gravitate, eruditi-
onis sublimitate Excellentissimis,*

Dn. BALTHASARI MEISNERO, S.S. Theol. D. & in Aca-
demia Wittebergensi ejusdem Professori celeberrimo.

Dn. M. FABIANO NATO, Ecclesiæ Palæopolitanae Pragen-
sis ad Salvatoris ædem Diacono quondam, nunc in Christo
Exuli.

Dn. M. ANTONIO BERGERO, Ecclesiæ Wittebergensis
Diacono fidelissimo, meritissimo.

Dnis Patronis Mecœnatibus, ac Promotoribus suis perpe-
tuo observantiæ studio prosequendis.

Has studii Ethici primitias in grati animi testimonium, & ul-
terioris favoris incentivum, demisse

*Dicat
offert*

Melchior Durrius Torgensis
Autor & Respondens.

05 A 1992

ἡ ἀρχὴ τῶν πρακτικῶν τὸ ἕνεκα τὰ πρακτικὰ, id est, *Principium in rebus gerendis est ipse finis, cuius gratia suscipiuntur actiones*, ait Philosophus, lib. 6. Nicom. cap. 5. Sicut enim in scientia Θεωρητικῇ ante omnia *subjectum* præsupponendum est, ideò, quòd sit instar βάσεως ac fundamenti reliquorum omnium in scientia illa pertractandorum; Negato verò vel ignorato *subjecto*, negantur itidem & ignorantur singula à *subjecto* dependentia: Ita quoque in disciplina *πρακτικῇ* prima cura esse debet de *vero fine* actionum suscipiendarum, quis, & qualis ille sit, eò, quòd fine negato vel ignorato, nullum medium pro fine illo acquirendo vel cognosci vel comparari possit.

II.

Dari autem finem certum & ultimum actionum quarumlibet, non tantum humanarum, sed & cujuslibet speciei & Individui, qui inficiatur, vel ipsam Solis in meridie lucem negasse putabitur, & superius allegata Philosophi autoritas satis manifestè evincit; qui etiam lib. 1. de partib. animal. c. 5. expressè dicit: *In naturæ operibus nihil temerè viceq; fortuità committi; Sed alicujus gratiâ omnia agi.* Et lib. 1. de generat. animal. c. 1. inquit: *ἡ φύσις αἰεὶ ζητεῖ τέλος*: Cui calculum adponit canon iste usitatissimus: *Deum & Naturam, Artifices quippe sapientissimos, nihil unquam fecisse, facere & facturos esse frustra.* Insuper creaturas quaslibet ad certum finem propendere, cunctasque operationes suas ad metam certam dirigere, quotidiana satis superque attestatur experientia.

III.

Dum autem hæc dicimus, non eo modo intellecta volumus, ac si unus idemque finis, unaq; & eadem meta cuilibet rei, sive animatæ sive inanimatæ, sive rationali sive irrationali, sit præfixa, ad quam singulæ uno impetu ferantur, & actiones suas diversissimas dirigant; Sed statuimus potius, pro diversitate rerum diversos quoque indigitari fines, lib. 1. Nicom. c. 1.

quoque creatura sit præstantior; eò quoque finis advertatur excellentior.

IV.

Sic in rebus naturalibus, (intellige oppositas rebus animatis, & cum cognitione agentibus) apparere, conferentia quædam fieri ad finem, juxtà Philosophum l. 2. Phys. c. 8. *testis est ordo ille pulcherrimus, & varia actionum naturalium vicissitudines, certæq; leges, à quibus nunquam recedunt. Agunt siquidem uno & eodem modo, proq; incolumitate sua summo studio contendunt; Unde quum sibi conscia sint interitus, cui singularia sunt ob-*
Scalig. ex noxia, in specie aternitatem quandam consequi nituntur, & magis
ercit. 9. pro universi, quàm suæ ipsius integritate sunt sollicita, quia noscunt
ex universi corruptione majus malum secuturum esse, ut eruditè
docet Excellent. Dn. M. Jacobus Martini, in partit. Metaph. l.
1. sect. 12. quæst. 7. pag. 565. 566. Sic lapis suo motu semper agit
deorsum; Ignis semper urit & calefacit; aqua semper made-
facit; terra semper producit herbas; aer attractus semper con-
servat vitam animalium; quod sanè ex abrupto & fortuitò
tantum, (uti Anaxagoræ & Epicuro visum fuit) & non potius
necessariò ad convenientem ipsius universi compositionem
Arist. l. 2. ac gubernationem ita evenire ac fieri, quis est sanæ mentis?
Phys. c. 8. compos, qui dicere auit?

V.

Ne verò Lectori scrupulus injiciatur, quando dicimus, *res naturales circa finem occupatas esse, agere, pro incolumitate sua pugnare, &c.* quasi beneficio alicujus sensus ita agerent, reponimus hoc, nempe, actiones illas ita præcisè non egredi ab ipsis naturalibus agentibus, nec agentia hæc cognoscere suum finem, quæ videtur aliàs esse conditio necessaria agendi propter finem; Sed ut simul pendent ab agente illo supremo, quod in omnibus & per omnia operatur, in quo omne vivit & movetur, Act. 17. v. 28. & consequenter illis causalitatem finis sui perfectam & simplicem non tribuimus; Sed potius inclinamus ad aliam superiorem causam, vel primam substantiam, de qua Philosophus l. 12. Metaph. c. 8. res omnes in actionibus suis dirigentem, quæ est divina providentia, omnia justò & legitimo

legitimo modo inter se connectens, ordinans & subordinans,
legibusque tanquam singularibus terminis circumscribens,
ultra quas agere nec possint nec debeant. Ps. 148. v. 6.

VI.

Objicis: Naturam sæpiusculè finem intentum non asse-
qui, quando non exigua ἀμαρτήματα Naturæ, uti à Philoso-
pho l. 2. Phys. c. 8. & Scaligero Exercit. 303. dist. 4. dicuntur, no-
bis obveniunt, monstraque informia, de quibus in specie
Philosophus agit l. 4. de generat. animal. c. 3. & 4. producantur:
Sed respondemus, hoc tantum fieri per accidens, interveni-
ente quodam tum impedimento singulari, Naturam à propo-
sito aberrare faciente; unde etiam monstra à Magiro l. 1. Phy-
siol. cap. 3. th. 16. pag. 50 dicuntur, non quòd sint opera Naturæ
per se, neque Naturam eo fine agere, ut monstra producat;
sed ea esse ἀμαρτήματα Naturæ impedita: tum obstante illà
Causà superiore; siquidem ista constituit ordinem istum, &
pro libertate quoque immutare iterum facilimè potest. Nam
ut habent sermone triti versiculi Philippei

Non D E U S est Numen Parcarum carcere clausum,

Quale putabatur Stoicus esse Deus.

Ille potest Solis currus inbibere volantes,

Ille velut scopulos flumina stare facit.

Quando verò Scaliger exercit. 303. dist. 4. *formicas, pedi-
culos, cimices, pulices & culices* nominat Peccata Naturæ, tunc
id tantum, ut ipsemet fatetur, per jocum facit, aliàs enim &
illa quoque animalcula, licèt ratione externæ formæ & usus
videantur & appareant despectissima, creaturæ Dei sunt, ad
certum aliquem, eumque longè utilissimum finem conditæ;
nil enim noxii à Deo creatum esse, asserit Sapia, cap. 1. v. 14.

VII.

Paulò liberior discursus se offert de brutis animantibus,
quòd agant propter finem; utpote in quibus apertior emicat
ratio, quàm in agentibus naturalibus. Deprehendimus enim
illas naturali instinctu à bono sibi conveniente allici, & quam-
vis non cognoscant formaliter suum finem, neque media

A 3.

ad

ad finem ducentia ; (non enim unum cum altero conferunt, nec cum deliberatione agunt) naturali tamen instinctu & ductu appetunt sibi convenientem. Perfecta verò causalitas, cujus ope finis ille, quem intendebant, in actum deducitur, causæ primæ ac superiori unicè accepta ferenda est. Vel dicimus, bruta quidem suâ naturâ agere & occupata esse circa finem ; Non tamen seipsa intelligere, aut, quod pertractant, opus suum, siquidem non habent finem sui arbitrii, quasi à se regantur, (quæ enim naturaliter agunt, ea finem sui arbitrii non habent, quippe quum iis nullum sit arbitrium) & hinc necessarium esse, à superiori aliqua & rationali causa actiones illas dirigi, de qua egimus supra th. 5.

VIII.

Hæc verò directio in talem nonnunquam homines protrahere solet admirationem, ut etiam non pauci brutis non ultimam rationis particulam inditam esse proclamare non dubitaverint. Videatur hac de re Aristoteles, l. 8. Hist. Animal. c. 1. & l. 9. Hist. Animal. cap. 7. unde etiam quasdam animantes in specie nominat *ingeniosas, & quæ discipline possint esse participes*, lib. 1. Hist. An. c. 1.

IX.

Ita quis non admiratur canis Ulyssis fidelitatem ? Elephantorum prudentiam ? Formicarum solertiam ? Gruum in servando ordine discretionem ? Rempublicam apum, Virg. l. 1. Aeneid. & earundem imperium, l. 3. de generat. animal. c. 10 ? Imò quod mirabilius : quis non admiratur ciconiarum migrationes ? Crocodili lachrymas ? Polypum saxi se applicantem ? & id genus alia, quorum magnum catalogum recenset Aristoteles, l. 9. Hist. Animal. cap. 6. quæ certè omnia mirum in modum, & vix abs usu rationis, cognitioneque modi, propter finem quendam agere creduntur.

X.

Sed nodus hic solvi poterit negotio facilimo, si advertatur tantùm hoc, bruta nempe agere non cum deliberatione de mediis ad finem propositum perveniendi ; sed illis oblati
pro

pro suis affectibus & appetitu, (quem etiam in bruta cadere
asseritur l. i. Mag. Moral. cap. 18.) uno & eodem modo, & cum
impetu; licet etiam nonnunquam maximum detrimentum
exinde illis eveniat, uti, asserente Philosopho, l. 9. Hist. Ani-
mal. cap. 49.

XI.

Unde brevibus dicimus: Brutis formaliter non innotes-
cere rationem finis & mediorum, ob defectum *προαιρέσεως* &
consultationis, l. i. de Anim. generat. c. 5. imò nec in ipso fine
cognoscere rationem propriam convenientiæ mediæ cum
fine; (*neque enim bruta dicuntur velle, sed tantum instigari*, ait
Scaliger, exer. 307. dist. 4.) Sed quicquid iis obveniat, id tan-
tùm per phantasiæ actum quendam (l. i. Metaph. cap. i.) ex ne-
cessitate naturali, vel potiusensione repentinâ, uti Sca-
liger exer. 286. dist. 2. loquitur, promanantem, obvenire: quâ
phantasiâ positâ, tùm demum hoc vel illud sibi esse vitandum,
prosequendum & appetendum censent, & cum impetu ap-
petunt, quamvis non valeant rationem convenientiæ discer-
nere. Videatur Sebastianus Foxius, l. 5. Nat. Phil. c. 17. pag.
538. sequu.

XII.

Inter omnia verò divina *πλάσματα*, sive sint *ὄντα*, & es-
se nudum tantum habentia; sive *ζῶντα*, & viventia; princi-
pem locum obtinet creatura illa nobilissima, H O M O, Py-
thagoræ ob id *μέτρον ἀπάντων*, Platoni *θαῦμα θαυμάτων*, Pli-
nio *mundi epitome*, & *natura del tie*, Aristoteli *animalium opti-
mum* l. 6. Nicom. cap. 7. *ἔχων φύσιν ἀποτετελεσμένην*, l. 9. Hist.
Animal. cap. i. *omnium animalium prudentissimum*, l. 2. de gene-
rat. an. c. 6. & l. 4. de part. an. cap. 10. Ovidio *animal sanctum*, me-
morante Scaligero, exer. 254. Scaligero ipso *animalium prin-
ceps*, exerc. 250. dist. i. & *miraculum naturæ*, exer. 287. dictitata.
Quæ sanè creatura quò est præstantior & excellentior præ cæ-
teris; eò etiam præstantiorem & excellentiorem sibi propo-
situm habet finem.

XIII.

XIII.

Dari autem humanarum actionum finem aliquem ultimum, dubium videri cuidam vix arbitror: siquidem si veritati manifestæ fides deneganda, id confirmant hæcenus dicta, ex quibus confirmationis ergo tale necesse poterit argumentum: *Si operationibus tum rerum naturalium; tum brutorum animalium est certus aliquis finis, (conservatio nempe sui ipsius) quæ tamē non operantur, nisi partim absque ratione & discursu, ex solo tantum natura sue impulsu & directione causa superioris; Utique multo magis homini, cuius quidem sentiendi vita cum brutis communis, activa autem non item, .l. Nicom. c. 6. actionibus suis cum ratione institutis, & ex libero arbitrio promanantibus, erit assignandus aliquis finis, propter quem actiones illæ suscipiantur.* Nam homo suarum actionum principium est, referente Philosopho, l. 3. Nicom. c. 3. & lib. 6. Nicom. c. 13. Thoma, i. 2. q. 2. siquidē illi est προαίρεσις, quæ dicitur ἐκείσιν προβεβλησμένον
Con sula- l. 3. Nic. c. 2. & βέλησις, quæ τῷ ἀγαθῷ, ἢ φανομένῳ ἀγαθῷ μετὰ
tur Aug. λόγῳ ὀρεξίς, ut ita pro arbitrii sui libertate nullā superioris cau-
Confessio, sæ directione indigeat, præterquam in actionibus bonis, ad
art. 18. quas per naturam ineptus est, 2. Cor. 3. v. 5. & ad illas manu-
Form. Cō ctione Spiritus divini maximè opus habet. Unde etiam,
cord. p. 14 si boni quid effecerimus, *non nobis sed DEO* adscribendū, cen-
Apol. Cō- set Bias Philosophus. Atqui prius est verum; Ergo & posterius.
fes. Aug.

XIV.

p. 218. & II. Ad stipulatur tum autoritas Philosophi, in principio
Keckerm. l. 1. Nicom. ca. 1. ita rationantis: *πᾶσα τέχνη, καὶ πᾶσα μέθοδος,*
l. 1. Syst. ὁμοίως δὲ πρᾶξις τε καὶ προαίρεσις ἀγαθοῦ ἕνεκα ἐφείαθη ἰδοκεῖ.
Ethici, c. Et l. 7. Eudem. c. 14. φύσει ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν βαδίζοι ἀνὴρ πᾶν. Et l. 1.
1. pag. 80. Polit. c. 1. ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττεισι πάντες. Et l. 3. Polit.
 cap. 12. ἐν πᾶσαις μὲν ταῖς ἐπισήμαις ἢ τέχναις ἀγαθὸν τὸ τέλος.
 Unde tale formari poterit argumentum: *Quicquid bonum ex-*
detit, id ad finem aliquem necessariò respicit. Sed res humana bo-
num expetunt. Ergo, Res humana ad aliquem finem respiciunt,
& consequenter erit finis ultimus. Hoc namque negato, ne-
 gatur & bonum. Finis enim & bonum sunt inter se ἀντιστοίχα,
 & inter

& inter se possunt converti. Bonum enim habet rationem finis, quatenus terminat & quiescere facit appetitum, quando bonum illud est consecutus. Eodem modo & finis habet rationem boni. Imò *naturâ semper bonus est*, l. 2. Eudem. cap. 10. & Scal. exer. 254. Si modo sit verus & legitimus finis, aliàs enim nec verum, sed apparens bonum: tum Scaligeri, qui ait Exer. 102. dist. 6. *Animam moveri ad beatitudinem ab intimo principio, quod summi boni appetat fruitionem. Sit enim principium nostrum primi particeps principii & ultimi finis.*

XV.

III. Exigit hoc ipsum *triplex ille actionum humanarum finis*, quorum *primus & principalis est*, propter quem homo conditus est, *Gloria Dei*, ad quam omnes nostræ actiones dirigendæ, 1. Cor. 10. v. 31. & Col. 3. v. 17. Et Christus ait Matt. 5. v. 16. Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, & glorificetur Pater vester qui in cælis est. Alter est *communis & politicus*, quando omnia referuntur ad commoditatem publicam, & ad conservandam societatem civilem. *Tertius est privatus & domesticus*, pertinens ad benè constituendam familiam, cujus major & potior cura habenda, quàm rei familiaris, juxta Aristotelem, l. 1. Polit. c. ult. Ad horum ergo finium alterum non possunt non actiones humanæ dirigi & tendere. Unde vellippis notum esse poterit, dari aliquem finem actionum humanarum ultimum.

XVI.

IV. Ex abundanti evincit hoc ipse rationis humanæ discursus. *Finis in omni consultatione & actione habet rationem principii*, quatenus nimirum finis est prima causa, animum agentis incitans ad suscipiendam actionem, ut expressè docet Philosophus, lib. 3. Nicom. cap. 3. & lib. 6. cap. 5. neque consultatio & deliberatio fit de fine, quia finis actionum est principium & fundamentum, lib. 2. Eudem. cap. 10. Sed tantùm de mediis ad finem istum perducentibus; alioquin enim etiam finis vocaretur in dubium, & ipsa consultatio nil haberet certi ad quod respiceret, & in quo acquiesceret: Unde etiam à fine

B

omnis

omnis deliberatio & actio æsti mari solet vel bona vel mala. Sicut ergo iter ingressurus certam metū sibi propositā habet, ad quam iter suum unicè dirigit, & de commodis mediis eò perveniendi deliberat, ne forsan errabundus hinc inde circumvagari, & à proposita meta aberrare necessum habeat: Sic in omni vita & actione finem certum animo prospici oportet, ad quem postmodum omnia consilia & instituta nostra referantur. Unde etiam olim in Scholarum vestibulis appingebatur DIC, QUARE HIC. Et

Quicquid agis, prudenter agas, & respice finem.

XVII.

Stultissimum proinde foret agere frustrā & sine fine: Et nisi aliquis finis esset, in quo appetitus quasi terminaretur & acquiesceret; tunc progredieretur in infinitum, semper unum bonum propter aliud expetendo; & sic redderetur vanus ac irritus, l. i. Nicom. cap. i. quia nil haberet, in quo acquiesceret: ἀδύνατον δὲ εἰς ἀπειρον ἵεναι, lib. 2. Metaph. c. 2. & *infinitum actu esse non posse*, testatur Philosophus l. ii. Metaph. c. 9. Hinc Natura vitare solet illud, l. i. de gener. anim. c. i. & *abhorret*, Scalig. exer. 13. Quia enim infinitum *ignotum est*, lib. 2. Metaph. c. 2. & lib. i. Phys. c. 4. ignoti autem nulla cupido datur, & sanè Natura *circa finem agibilibum, Bonum, occupata est*, lib. i. Eudem. c. 7. *cujus gratiā omnia agunt omnes*, lib. i. Polit. cap. i. utique non mirum est, naturam infinitum ut hostem suum averfari & fugere. Infinitum verò est, *vel quod impossibile est pertransire, eò quòd non sit aptum permeari; aut quòd transitum habet inconsumabilem; aut quòd vix, aut quòd naturā aptum est habere, nequam tamen transitum aut finem habet*, lib. ii. Metaph. c. 9.

XVIII.

Tandem quoque frustrā conditus fuisset homo: ὁ Θεὸς δὲ καὶ ἡ Φύσις ἔδεν μάτην τοῖσιν, ait Philosophus l. i. de Cælo, ca. 4. & l. i. Polit. c. 8. Scal. exerc. 77. dist. 5. utique ergo & huic suo plasmati Deus finem ultimum proposuit.

XIX.

Perstat ergo, & invictissimæ est veritatis sententia nostra,
finem

finem quippe actionibus humanis certum & ultimum esse propo-
sum.

XX.

Sed regeris; tot esse peculiare fines, quot sint actiones
hominum; & sæpe nonnullos expeti propter alios, l. i. Nicom.
cap. 7. & exinde vix posse sciri, in tanta copia & varietate acti-
onum & earundem finium quæ via regia, & quisnam sit & ef-
se debeat finis principalis & determinatus: Necessè ergo esse,
ut vel tollatur ista finiū numerositas, aliàs enim canonis istius
usitati, *Unius rei unicum esse finem*, infringeretur veritas?

XXI.

Sed respondemus: *Finem ultimum non tollere subordinatos*
& intermedios, sed eos potius ponere, Donalds. l. i. Syn. Eth. cap. 2.
p. 17. Loquitur canon iste de fine principali, in re quapiam prin-
cipaliter residente; subordinatos verò & intermedios, quippe
ad finem illum perducentes, non excludente. *Principalis au-*
tem finis dicitur ille, *à quo quis primùm movetur*, l. 4. Metaph.
cap. 1. & ad quem tendunt opera omnia. *Subordinati* verò di-
cuntur, *qui ad principalem illum tendunt, & ad consecutionem il-*
lius sunt maximè necessarii. Unde optimè fieri potest, ut plures
fines sint intelligenti ab intellectu; non tamen eodem modo.
E. G. Medicus intendit primò quidem ægri sanitatem; de-
inde medicamentum propter sanitatem. : Ita multi sæpe
sunt subordinati fines ad unum aliquem principalem. Ubi
tamen sciendum: *Principalem finem nunquam queri; nun-*
quam in deliberationem cadere, utputà qui nunquam proponatur
ignotus; l. 3. Nic. c. 3. ea verò, quæ ad hunc finem consequendum
faciunt, consultationem necessariò requiri. Ita studiosus
novit finem suum ultimum, eruditionem, quærit verò & anxi-
us est de mediis, ad finem illum perducentibus, de quibus o-
mnis illi est deliberatio, omnis consultatio.

XXII.

Circa indagacionem verò finis ultimi actionum huma-
narum notetur; 1. *Fines alios esse theoreticos, alios practicos. Il-*
los versari duntaxat in contemplatione & meditatione nuda;

B 2

Hos

Hos verò in operationum effectibus. 2. *Fines quosdam esse ultimos; quosdam intermedios vel subordinatos.* Illi totam susceptam actionem dirigunt & moderantur, & quando ad illos perventum est, acquiescimus; hi verò medium solummodò ad illam perveniendi monstrant & ostendunt. His 3. accedat, ut attendatur, cujusnam horum sit major utilitas; Ubi mox deprehenditur, τὰ ἔργα vel opera ipsa χελευῶς & relatè *præstantiora esse ipsis ἐνεργείαις* vel operationibus, lib. 1. Nic. c. 1. præsertim in iis artibus, ubi operationes propter opera suscipiuntur, uti fieri solet in disciplinis Practicis; Ethica, Politica & Oeconomica. Deinde, *ultimos fines semper præferendos esse intermedios*; illi enim propter se; hi autem propter alios expetuntur. Sic eruditio in summo gradu excellentior est quovis medio ad illam perducente.

XXIII.

Atque hæc de finis ultimi cognitione & investigatione in genere prælibasse sufficiat. Restat nunc, ut, ne extra oleas nimium vagari videamur, in specie videamus, *quisnam sit, & quo nomine veniat finis ille ultimus practicus.*

XXIV.

Hic ergo dicitur à Philosopho l. 1. Nic. c. 4. & Scaliger. 254. *Summum bonum, vel beatitudo civilis*, & definitur l. 1. Nic. c. 7. ita: *εὐδαιμονία ἐστὶν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς λογικῆς, κατὰ ἀρετὴν τὴν ἀρίστην καὶ τελειοτάτην, ἐν βίῳ τελείῳ.* i. e. *Beatitudo est operatio anime rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam in vita perfecta.*

XXV.

Quæ definitio ut rectè intelligatur, notandum 1. *Definitum*, quod est *εὐδαιμονία, Beatitudo, vel Summum Bonum.* Ubi, ne æquivocationum tricis implicati hæreamus, accuratè notandum, per Summum Bonum hîc non notari *Bonum Theologicum*, quod Deus, qui solus bonus, Matth. 19. v. 17. nec Vitam æternam, finem fidei nostræ, 1. Pet. 1. v. 9. in cognitione Dei consistentem, Joh. 17. v. 3. de quo Philosophorum scripta nihil habent, quin & ipsis de futura vita nequicquam cognitum fuisse,

cujus meminit Philosophus lib. 10. Nic. cap. 7. *Et vitam contemplativam, quam Deos quoque agere*, asseritur lib. 10. Nic. c. 8. *practica preferentem*, hanc enim plenam & refertam esse molestiis & laboribus; Illam verò ab istis negotiis omninò vacuam & liberam esse. Sed quia nostri non est instituti agere de bono *θεωρητικῶν*, sed *πρακτικοῦ*; hinc meritò sententiam hanc, sano sensu acceptam non culpandam, explodimus, & nihili ducimus, præsertim quum teste Scaligero exer. 76. dist. 1. *anima, que circa bonum suum occupata est, non fatigetur, sed tantum corpus.*

XXVIII.

Nec obstat canon iste: *Effectum non esse præstantiorem suâ causâ*, l. 1. Poster. c. 2. & 10. Operationem verò esse effectum virtutis. Nam potest esse præstantior in certo ordine & respectu, quâ nimirum rationem causæ induit: Quæ enim inter se pugnant absolutè sumta, illa optimè consentiunt diverso respectu considerata. Hinc dicimus: Virtutem causam beatitudinis esse, & hoc modo eadem præstantiorem. Rursus autem beatitudinem etiam causam virtutis esse posse, & hoc modo iis præpollere. Videatur Dithmarsus, l. 1. Eth. exercit. 1. quæst. 2. pag. 25.

XXIX.

Seneca de Vita beata, cap. 4. cum Stoicis *habitu virtutis* genus summi boni constituit, quando l. d. ait: *Summum bonum in judicio est, et habitu optima mentis*. Cui tamen ex rei veritate in os contradicit Philosophus, lib. 1. Nic. cap. 8. & alibi dicens; *εὐδαιμονία ἔν ἐν κτήσιν, ἀλλὰ χεῖρεσσι ἀρετῆς ἔν ἐν ἔξει, ἀλλὰ ἐνεργεία ἐστὶ*. Et sanè Summum bonum est finis ultimus, in quo terminatur appetitus & operatio agentis: In solo verò virtutis habitu non acquiescit vir bonis, sed cum refert ad actionem. Hac enim ratione & dormientes & mentis impotes dici possent beati, quod absurdum. Kec Ker. Curs. Philo. disp. 1. pro. 1.

XXX.

Socrates aliud genus, *cognitionem* nempe *virtutis* posuit; sed quum ab Aristotele ipso lib. 1. Eud. cap. 5. refutetur solidissimè, actum agere hac in parte operæ pretium non ducimus.

XXXI.

XXXI.

III. *Differentia, quæ triplex. Prima* refertur ad *causam effici-*
cientem, à qua illa operatio potissimum ortum suum trahit.
 Non enim dicitur ἐνεργεια σώματος, quæ etiam in bruta cade-
 re potest: *Ut enim τὸ vivere homini commune*; lib. I. Nicom. cap. 6.
Ita quoque τὸ operari; sed ψυχῆς vel animæ, & quidem λογικῆς
 seu rationalis. Et quamvis beatitudo neque ad solum corpus,
 neque ad solam animam, sed ad totum hominem spectare vi-
 deatur; Interim tamen quia primario ab anima dependet, hu-
 jusque respectu homini attribuitur, hinc fit, ut rectè non cor-
 poris, sed animæ attribuatur operationibus. *A potiori enim fit*
denominatio. Nec enim hîc de *subjecto*, sed unicè de *principio*
operationis illius solliciti sumus.

XXXII.

Insuper quoque neque locum habet in operationibus
Animæ irrationalis, pro manantibus *partim* ab anima vegetati-
 va, cujus tres functiones, *Nutrix, Auclrix, Procreatrix*, lib. 2. de
 Anima, cap. 4. quæ operationes non soli homini, sed & plantis
 & stirpibus sunt communes: *partim* à sensitiva, cujus *duo* fa-
 cultatum principia; *Vis apprehensiva & Vis motiva.* Illa con-
 tinet sensus *tum externos, Visum, Auditum, Olfactum, Gustum,*
Tactum. l. 3. de Anima c. 1. videatur quoque Sebast. Foxius, l. 5.
 de Nat. Philo. c. 8. seqq. p. 459. seqq. *tum internos, sensum commu-*
nem, à Philosopho l. 1. de Anima. c. 3. centrum circuli vocita-
 tum, quia in eo omnes sensus exteriores eorumque objecta
 conveniant, ibique perfecta & completa sit operatio sensitivæ
 potentiæ, Magirus, lib. 6. Physiol. cap. 12. pag. 571. *Phantasiam &*
Memoriam, de quibus fusè tractat Scaliger Exerc. 307. dist. 27.
 & Magirus l. d. Et Sebast. Foxius, lib. 5. Nat. Philos. cap. 14. seqq.
 pag. 503. seqq. *Hæc motus tum internos, tum externos* in cor-
 pore excitat. lib. 3. de Anim. cap. 9. Estque *geminae* facultatis:
Vel vis Appetitiva vel Locomotiva; quæ sanè omnia non minus
 brutis quàm hominibus sunt communia & propria, lib. 3. de
 An. cap. 3. quarum applicationem vide l. 1. Nicom. cap. 12.

XXXIII.

XXXIII.

In his ergo beatitudo non poterit esse fita, alioquin enim sequeretur, etiam brutis illam esse tribuendam, quo ipso verò contradiceretur naturæ ipsius, & Philosopho, l. i. Nicom. c. 9. expresse dicenti: *Jure nec bovem nec equum nec aliud animal ullum, beatum dici posse, quia nullum horum actionis virtuose particeps esse possit; eam enim ex optimo, purissimoq; loquendi usu soli homini competere*, ait Scalig. Exer. 250. dist. 5. *cui soli bene vivere & bene agere datum est.* lib. i. Mag. Moral. cap. 4.

XXXIV.

Sequitur ergo, hic tantum sermonem esse *de Anima rationali*, soli homini competente, & de ejusdem operationibus. Hanc rursus *duplicat* Philosophus; *vel enim illa ex seipsa rationem & intelligentiam habet* l. i. Nicom. c. 6. & l. i. Mag. Mor. c. 35. & dicitur *MENS*, quæ pars potentia, scilicet, moralis est præstantissima, unde dicitur animi instrumentum, ut manus corporis, lib. Problem. Sect. 30. probl. 5. quod semper optimum sibi conveniens eligit, lib. 9. Nicom. c. 8. & ejus *ἐνέργεια* dicitur *θεωρία* vel contemplatio: *vel ex seipsa quidem rationem non habet, illi tamen potest morem gerere*, lib. i. Nicom. cap. 6. & dicitur *APPETITUS*, qui quidem per se irrationalis & bestiis quoque communis, lib. i. Mag. Moral. cap. 18. ortum enim trahit non nisi ex sensu, lib. i. de Plantis, cap. i. & brutis convenit, l. de & l. i. Metaph. c. i. in homine tamen eatenus dicitur rationalis, quatenus rationis imperium admittit, & rationi rectè suadenti obtemperat; & ejus operatio vel *ἐνέργεια* dicitur *πράξις* vel actio: Unde etiam beatitudo in *θεωρητικὴν* & *πρακτικὴν* dispescitur, lib. 10. Nicom. c. 7.

XXXV.

Hæc duo, quia sola sunt principia actionum humanarum, excluso sensu, qui bestiis & plantis convenit, lib. 6. Nicom. c. 2. l. i. de Plant. cap. i. quæ aliàs dicerentur propriè agere aliquid; actio verò debet promanare ex electione, cui conjuncta est
ratio &

ratio & voluntas: bestia autem, quum his destituantur, dicuntur tantum κινεῖσθαι moveri, & ὀρμαῖσθαι καὶ φέρεσθαι seu impetu quodam naturali ferri ad aliquid; & sensus monstrat tantum τὸ ὄν, non autem τὸ ἰόν, quod Mens demum facultate suâ perficit. Utriusque igitur partis, & Mentis & Appetitus operatio intelligitur.

XXXVI.

II. Differentia est, quod Philosophus in citata definitione ait: Esse operationem animae rationalis καὶ ἀρετὴ ἢ τὴν ἀρίστην καὶ τελειοτάτην; ubi breviter mensura actionum exprimitur, & συνεκδοχικῶς de συνόδῳ καὶ συλλογῇ omnium virtutum intelligendum hoc esse, docet Philosophus, l. 1. Nic. c. 7. dicens: Una hirundo non facit ver, nec dies unus. Virtutes enim, licet naturâ sint & videantur diversissimæ; usu tamen sunt conjunctissimæ; Atque ita virtutes omnes conjunctæ media Summi Boni dici merentur.

XXXVII.

Quidam per virtutem hanc optimam & perfectissimam arbitrantur Aristotelem respexisse ad *Prudentiam*, dictam Menandro ob id ἀγαθὸν μέγιστον: Pythagoræis, Matrem omnium virtutum: Piccolomineo grad. 5. cap. 4. Saluberrimam, ad vitam beatam nos perducens; tutissimam, medium in via virtutis Regia præscribens; Potentissimam, quâ homo se vincat; Regiam, quæ internum hominem quasi parvum mundum regiâ suâ formâ componat, &c. Unde & Philosophus illam *formam* reliquarum virtutum omnium ponit, lib. 1. Mag. Moral. c. ult. & l. 6. Nicom. cap. 5. Quidam *Sapientiam*, quæ mentem perficiat, & cui reliquæ virtutes sint ancillæ, l. 2. Meta. c. 2. Quidam verò *Iustitiam*, virtutum omnium dominam & Reginam, Cic. l. 3. Offic. & Scal. exer. 507. Sect. 3. causam & scientiam, lib. 3. de legibus, excellentissimam, lib. 1. de Nat. Deor. perfectissimam, & omnes virtutes in se continentem, lib. 5. Nicom. c. 1.

XXXIIX.

Nos verò à Philosopho notari censemus non unam quandam virtutem, ejusque operationem; sed omnes in summo
C gradu

gradu constitutas. Extra concursum enim omnium virtutum nemo beatus verè dici meretur. Quâ ratione & Justitiam Universalem hîc intelligere potuisse Philosophum, sanè non inficiamur, quippe in qua, uti dictum, concursus omnium aliarum virtutum iustituatur, l. 5. Nicom. c. 3. & l. 5. Eudem. cap. 1.

XXXIX.

III. *Differentia* est, quando Philosophus ait; operationem illam consistere *ἐν βίῳ τελείῳ*: quo ipso *duplicem* videtur exigere *perfectiorem*; 1. *ætat*, 2. *durationis*. Illâ indicat: Summum Bonum competere tantum hominibus perfectioris ætatis, non verò etiam pueris & infantibus, imperfectam quasi vitam agentibus, lib. 1. Nic. cap. 9. carent enim sufficiente rationis usu, minusque confirmatum ac rectum illis adhuc est iudicium, ut minus sensibus iudicare possint, quàm senes, lib. 7. Physic. c. 3. bonumque à malo discernere. Unde etiam puer quavis bestia intractabilior introducitur à Platone.

XE.

Ab idoneo verò auditore ut Ethices, sic ejus objecti summi boni, tria urget Philosophus, 1. Iudicium, usu & experientia informatum. 2. talem animum, qui illud ipsum in usum transferre velit & possit. 3. Ut afferat animum affectionibus pravis liberum, ut expulso vitio virtutibus pateat aditus, quod fit, quando per præcepta data affectuum impetus coercentur & refrenantur. His omnibus verò pueri quum omninò careant & destituti sint, hinc fit, ut beatitudinis in teneris suis annis compotes reddi nequeant.

XLI.

Porro beatitudo est perfecta; ad hanc autem requiritur etiam perfecta vita & virtus l. 2. Eud. c. 1. & l. 1. Mag. Moral. c. 4. ideò ipso actu ipsis beatitudo illa civilis attribui non poterit; sed tribuimus illam duntaxat vitæ virili, de quibus Philosophus, lib. 1. Magn. Moral. cap. 4. ait: *ὅ γὰρ ἐστὶν ἡ εὐδαιμονία ἐν παιδί. (ὅ γὰρ παῖς εὐδαιμόνων) ἀλλ' ἐν ἀνδρὶ; ὅτος γὰρ τέλειος.*

XLII.

Quo ipso tamen infantes à beatitudine non penitus exclusos.

clusos volumus, sed dicimus & appellamus non minus beatos, quatenus nimirum speramus aliquando tales evasuros, lib. 1. Nicom. cap. 10. vel quia in ipsis conspiciuntur manifesta futura virtutis signa, vel quia ipsi à claris parentibus sunt oriundi, quorum virtus & nobilitas & ipsos quoddammodo beare possunt.

XLIII.

Hæc, nempe perfectione durationis indicat, beatitudinem illam non alicujus & exigui tantum temporis esse, sed perpetuò durare: Vel, non esse breve & momentaneum quoddam bonum; sed stabile & firmum, longoque tempore durable, *μακρόριον γὰρ καὶ εὐδαιμόνα μία ἡμέρα ἢ πλείη ἢ δὲ ὀλίγος χρόνος*, lib. 1. Nicom. c. 6. Sed constantia requiritur & perseverantia, sed absque *æternitate*, quæ sanè in hominem, quâ talis, non cadit; diuturnitate tamen per totam vitam. Unde Cicero l. 2. de Fin. ait: Neque in aliqua parte, sed perpetuitate temporis vita beata duci solet; neque appellatur omninò vita nisi confecta & absoluta, neque potest quisquam aliàs beatus esse, & aliàs miser. Felix enim in longissimo & perfecto tempore est judicandus, lib. 1. Magn. Moral. c. 4.

XLIV.

Ventilatâ itaque hæctenus Summi Boni definitione, ad *Causas* ejusdem pedem figimus, consideraturi ejus *causam efficientem, materialem, formalem, & finalem*.

XLV.

Circa *Efficientem*, à qua principium fieri solet motus, l. 1. de gener. & corrupt. c. 7. vulgariter adhiberi solet distinctio in *Remotam* & *propinquam*, quam etiam hîc adhibere, non abs re fore arbitror.

XLVI.

Dicimus verò, *causam efficientem Summi Boni remotam & primariam esse ipsissimum Deum*, l. 1. Nicom. c. 9. à quo omne bonum & perfectum donum venit, Jac. 1. v. 17. & qui fons & largitor est omnis boni. *Propinquam verò & secundariam ipsum hominem*, crebris & virtuosis actionibus illud sibi acquirens.

Habet enim homo illud ceu metam actionibus suis præfixum, quod etiam, modò velit, indefesso virtutis studio & industriâ, id est, doctrinâ & exercitatione, Donalds. l. 1. Syn. Eth. c. 3. p. 36. 37. tandem sibi comparare omnimodò posset. Et licet aliàs a p-
pelleretur bonum θεῖον & θεόδοτον; tamen quia Deus nunquam agit immediatè; ideò vult accedere hominis laborem & indu-
striam. Bona enim quævis largiter Deus dispensat; verùm non otiosis, & in utramvis auram stertentibus: Nam ut Hesiodus l. 1. Oper. & dier. p. 20. & 22. ait:

λιμὸς γάρ τοι πάμπαν ἀεργῶ σύμφορος ἀνδρεί.
ἐξ ἔργων δ' ἔσονται πολὺμηλοὶ τ' ἀφνειοί τε.
——— υ, πλῆτ' ὁ δ' ἀρετῇ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ.

Et notum est dictum Epicharmi:

τῶν πόνων πωλῶσιν ἡμῖν πάντα τὰ γαθαὶ οἱ θεοὶ.

XLVII.

Abeant ergo Summum Bonum à *Fortuna* provenire falsissimè clamitantes. *Fortuna* enim teste Philosopho lib. 7. Eud. c. 14. non est causa omnium, quorum existimatur; quorum autem sit, indicatur lib. 1. Rhetor. c. 5. Et lib. d. c. 10. expressè ait: Fieri à fortuna talia, quorum causa indefinita, quæque non gratiâ hujus fiunt, & non semper, nec plerumque nec ordinatè; Et l. 2. Magn. Moral. c. 8. ait: Illam in ejusmodi rebus locum habere, ubi neque mens ulla, neque ratio recta est. Quæ omnia à Summo Bono alienissima esse vel pueris notum est.

XLVIII.

Insuper, quum beatitudo tantùm sit bonum internum, animæ, non corporis potentias concernens; fortuna verò externorum bonorum causa, internorum verò non item, lib. 7. Polit. c. 1. nisi quòd hominum animos tantùm reddat petulantes, lib. d. c. 15. stolidos l. 1. Eud. c. 14. superbos & inobedientes, l. 4. Polit. c. 11. hinc quâ ratione beatitudo à *Fortuna* provenire possit non video; præsertim quum & ipsa cæca sit, l. Problem. sect. 29. quæst. 8. volubilis, l. 1. Nicom. c. 11. varia, l. 2. Mag. Mor. c. 8. variarumque in Republica mutationum causa, l. 5. Polit. c. 3. & respectu harum confusionum nunquam ferè per prudentiam

tiam agat, lib. 7. Eud. cap. 14. & arreptâ illâ frustrâ Magistratus in legibus ferendis infumerent operam, ut nimirum cives secundum eas vitam vitæque actiones instituant, quia per eam neque bene neque malè vivatur, l. 1. Nicom. c. 11. quoniam & ipsa sit injustissima, l. 4. Nicom. c. 2. & 7. Et consequenter Fortunæ nil minus quàm beatitudo erit ascribenda, lib. 7. Polit. c. 11.

XLIX.

Soli ergo Deo accepta ferenda; non Fortunæ: Quam tamen hoc ipso non planè exterminatam cupimus; Nam & hæc de numero causarum est, l. 2. Phys. c. 4. hæc indiget vita humana, l. 1. Nicom. c. 11. illius possessio mediocris optima omnium, l. 4. Polit. c. 11. ipsaque multùm facit ad vitam beatam, l. 2. Mag. Moral. cap. 8. quin & bonorum externorum, ex parte ad Summum bonum facientium, l. 1. Nicom. c. 9. domina dicitur, lib. 7. Polit. c. 13. Cic. 5. Tuscul. & ad illud se habet ut causa per accidens, Golius l. 1. Eth. c. 9. & hinc infimum tantùm inter beatitudinis causas locum promeretur.

L.

Causa *materialis*, quæ dicitur primum subiectum ex quo aliquid fit, l. 1. Phys. cap. 9. vulgò dividitur in materiam *in qua*, & *ex qua*. Hæc est id, ex quo quippiam fit eo pacto ut insit, lib. 4. Metaph. c. 2. Illa propriè sumitur pro subiecto, ex cujus potentia educuntur quidem accidentia, sed unã cum ipso essentiam non constituunt, & dicitur subiectum inhæsionis, sicuti paries dicitur subiectum albedinis.

LI.

Materia *ex qua* in Summo Bono non datur, quum accidens fit non substantia. Materia verò *in qua* vel subiectum inhæsionis omninò datur, ubi tamen beatitudo tantùm ratione fundamenti & habitualiter consideratur. Formaliter enim est continuata virtutis actio, quæ procedit quidem ab homine, sed non hæret in homine, actiones enim sunt in perpetuo fluxu, quibus ob id certum subiectum, cui constanter, fixèque inhæreant, non assignandum, uti eruditè differit Excell. Dn. D. Meisnerus, in Dissert. de sum. Bono, c. 1. quæst. 14. p. 159. Estque

hæc materia duplex: Vel enim est *subjectum remotum*, vel *propinquum*: Illud est corpus humanum, ab inhærente bono, bonum & beatum dictum, quod aliàs nullius virtutis capax, l. 1. Nicom. c. 13. *Propinquum est*, ipsa anima hominis, quæ principalis sedes est virtutum, & extra quam virtutum habitus recipi non potest. Cui verò facultati animæ $\pi\rho\acute{\omega}\tau\omega\varsigma$ insit, vide in citata dissert. de S. B. c. 2. quæst. 3. p. 175. seqq.

LII.

Formalem causam Summi Boni, quæ est ratio ejus, quod quid erat esse, l. 2. Phys. c. 3. hæcenus in Genere Summi Boni vidimus, estque *virtuosa actio, vel continuatio quarumlibet virtutum moralium in vita perfecta*. Is enim demùm dicendus beatus, qui facit secundum virtutem quoties opus est, & commodè fieri potest, Barthol. in Enchir. Eth. part. com: cap. 1. Et is felix & perfectus moribus est, qui justè vivere, & benè mori seriò ac semper meditatur, ait Casus, lib. 1. Spec. Mor: cap. 7. pag. 40. qualem hominem fusè describit Philosophus, lib. 1. Nicom. cap. 10.

LIII.

Licet autem Philosophus continuationem *interruptam* actionum virtutis exposcere videatur; tamen respondemus cum Dithmarso l. 1. Sys. Eth. exer. 1. q. 3. Philosophum non intelligere continuationem *numericam*, soli Deo, Angelis & beatis, qui in agendo ob actum simplicissimum deficere nequeunt, propriam; sed *specificam*, i. e. modò homo virtuosus inter feriandum à virtutum tramite non exorbitet in vitiorum semitam, sed perpetuo tenore virtutem colat. Nam & quiescere solet interdum vir bonus, sed non ignaviæ causâ; sed ut eò alacrior ad officium redeat. Barthol. l. d. & otio & quiete ad virtutem comparandam opus esse, testatur Philosophus, l. 7. Polit. c. 9. In medio verò otio constans permanet; & à virtute minimè deflectit. Unde tales homines à Philosopho dicuntur *Quadrati*, quòd nullâ fortunæ vi everti possint, sed sibiipsis semper consent, secum consentiant, & in quamcunque partem volutati, semper constantes appareant. lib. 1. Nic. cap. 10.

Et l. d.

Et. l. d. ait: *Virum bonum omnes casus fortune honestè ferre, & ex
iis, quæ suppetant, semper pulcherrima quæque facere, instructumq;
esse virtutibus non tantùm quovis tempore; sed vitâ absolutâ.*

LIV.

Finis, cujus gratiâ quid fit, l. 2. Phys. c. 3. Summi Boni *nullus datur*, quia ipsummet est ultimus finis, quo non datur quis superior; illius enim gratiâ expetuntur omnia; sed ipsum propter nil aliud, l. 1. Nicom. c. 7. secus enim finis summi & ultimi nomen non mereretur: respectu tamen tantùm habito ad bonum politicum; aliàs enim uti thesi 16. dictum, superior datur, *Gloria Dei*, ad quam quævis actio nostra est dirigenda.

LV.

Visis ergo Summi Boni causis, ordo flagitat, ut paucis quoque introspiciamus ipsius *Notas essentielles*, quarum à Philosopho passim in Ethicis recensentur *duodecim*, quas levi tactu percurramus.

LVI.

1. Dicitur Bonum *ἀκρότατον, καὶ τελειότατον*, l. 1. Nicom. 7. & l. 1. Magn. Mor. c. 4. & *μέγιστον καὶ ἀριστον*, l. 1. Eud. c. 7. Cujus enim gratiâ fiunt omnia, & in quo bona terminantur omnia, id extremum bonum, & finis bonorum est: Sed beatitudinis gratiâ omnia suscipiuntur & fiunt, in ejus quoque adeptione actiones acquiescunt. Ergo. 2. *Perfectissimum* quoque est. Perfectum verò est, cui nil addi, vel demi potest l. 4. Metaph. c. 16. l. 1. de Cælo, c. 4. lib. 1. Eth. Nic. c. 7. & 8. Quælibet autem virtus perfecta est, l. 1. Nicom. c. 13. l. 2. c. 6. & l. 4. c. 3. nullum verò perfectum sine caret, l. 3. Phys. c. 6. optimus verò finis quid perfectum est, l. 1. Nicom. c. 5. perfectus autem finis est, quo si potiamur, nullâ amplius re ad illum faciente opus est, l. 1. Ma. Mor. c. 2. Sed in Summo Bono instituitur & terminatur *σύννοδος* & concursus horum omnium. Necessariò ergo sequitur, illud esse perfectissimum; aliàs enim sequeretur, illud à virtutibus illis perfectionem suam mutuari, quod tamen esset contra naturam ipsius, est enim *αὐταρκές* l. 1. Nic. c. 5. & nullius rei indigum, in seipso perfectum, l. 7. Nic. c. 14. l. 9. c. 9. & l. 10. c. 6. & l. 1. Mag.

Mag. Mor. c. 4. & finis perfectus. lib. 1. Nic. c. 5. ut paulò inferius dicetur.

LVII.

II. δι' αὐτὸ ἀγαπητὸν propter se expetibile, lib. 1. Nic. cap. 3. & καθ' αὐτὸ διωκτὸν, lib. 1. Nic. c. 5. Necessarium namque omninò est, ut bona quædam sint πάντη καὶ πάντως ἀρετὰ lib. 1. Mag. Mor. c. 2. quædam verò κατὰ τὶ tantum & respectu alius; & sic unum propter se; reliqua verò propter illud appetantur, secus enim progredieretur in infinitum. Quia ergo Summum Bonum est perfectissimum omnium bonorum, ideò que non alterius, sed sui ipsius gratiâ expetibile, aliàs enim daretur quoddam superius & magis appetibilius Summo Bono, quod absurdum.

LVIII.

III. πρακτὸν καὶ κτητὸν ἀνθρώπῳ l. 1. Nic. c. 4. Studio enim & industriâ hominis potest comparari. Dantur vulgò bona respectu hominis quædam improportionata, & ejus captum excedentia, quorum hac in vita particeps fieri nequit; quædam verò proportionata, & αὐτεξέχσια, quæ ejus studio ac industriâ comparari ac possideri possunt, l. 3. Nic. c. 5. ex horum ergo, non illorum numero est bonum civile; nisi enim hoc adquiri posset, tunc frustrâ quæreretur, frustrâ quoq; ad illud perveniendum præscriberentur media. Sed cadit in hominem, non quidem cæco fortunæ impetu; Nam id, quod maximum & pulcherrimum, fortunæ committere valdè pravum est, l. 1. Nic. c. 10; sed laboribus magnis & indefessâ industriâ, καλὰ γὰρ χαλεπά, & μοχθεῖν ἀνάγκη τὴν θελόντας εὐτυχεῖν. Nec obstat, quòd Philosophus, l. 6. Nicom. c. 13. ait; Nos per Naturam possidere virtutem, ac naturâ esse temperantes ac fortes: Ibi enim sumitur virtus pro dispositione naturali, quæ est causa virtutis propriè dictæ. Propriùssimè autem accipitur pro habitu mentis, frequenti usu & exercitatione comparato.

LIX.

IV. Οἰκείον, proprium. l. 1. Nic. 3. Quilibet suæ ipsius fortunæ faber, dicimus vulgò. Ita quoque summum bonum à nemine alio

alio homo expetere necesse habet ; sed proprio studio sibi comparare, comparatoque pro libertate uti frui potest. Ea verò quæ foris petenda, utut etiã perfecta, jucunda, optabilia & utilia; minus tamen durabilia esse solent, quum tamen constantia à Summo Bono vel maximè requiratur. 2. dicitur etiam hominis οἰκείον, quatenus nimirum non in bestias, sed solum hominem cadere solet, de quo th. 19. egimus.

LX.

V. Δυσάφαιτον & difficulter mobile. 1. Nic. 3. Inconstantia solet esse imperfectionis indicium; Hac verò omninò vacat Summum Bonum, quippe, quod in se & per se perfectissimum, stabile & minimè mutabile, lib. 1. Nic. c. 11. unde etiam felicem ex longissimo tempore judicandum censet Philosophus, lib. 1. Mag. Mor. c. 4. Quò enim quid constantius & firmitus, eò excellentius solet esse & pretiosius, & contrà. Hinc etiam beatus *Quadratus* prædicatur l. 1. Nic. c. 10. Quadratum enim difficulter movetur; rotundum verò facilè nutat: Sic vir beatus nullà vi fortunæ potest verti, sed semper immobilis & constans persistit. Hinc Seneca ait: Beatum esse inconcussum, imperterritum, quem si vis aliqua moveat, nulla perturbet. Nec est, quòd objicias, felicem non rarò è throno suo deturbari, & in extremas detrudi miserias: Hæ enim miseriæ Felicem non feriunt, externam vitam concernunt, animi magnitudinem non attingunt, quæ nunquam mutatur in deterius, aliàs enim illum non verè beatum fuisse dicendum esset. Imò tunc maximè felicem splendescere dicendum, quando ærumnas & tragædias fortunæ magno animo perfert, censet Casus, lib. 1. Spec. Mor. c. 7. pag. 40.

LXI.

VI. Αὐταρκής & seipso contentum. 1. Nic. 5. Perfecto nihil perfectius. Hoc verò est id, extra quod nihil eorum, quæ ipsius sunt, possibile est accipere. l. 2. de cælo, c. 4. & hinc perfectum dicitur αὐταρκής & nullius rei indigum. Sed Summum Bonum etiam secundum suam essentialem & absolutam perfectionem est τελειότατον; Ergo etiam erit αὐταρκής αὐτον. Perfectum enim

D

est,

est, quo si potimur, nullâ re indigemus lib. i. Magn. Moral. c. 2.
Ergo quum Summum Bonum tale sit perfectum, necesse est, ut
sit quoque *αὐταρκές*. Hæc duo enim inter se convertuntur, ita
ut perfectus non possit non esse sibi *αὐταρκές* & contra. Hu-
jus, *αὐταρκείας*, naturæ deductionem latiore vide apud Kec-
Kerm. Syst. Eth. l. 2. c. 3. p. 197.

LXII.

VII. *πολύκοινον* vel *communis*. Non enim certarum est tan-
tùm personarum; sed omnibus adaptabile. Bona enim quò
præstantiora, eò etiam communiora. Unde & pueris & in-
fantibus inesse dicitur, sed in potentia, non actu, in spe non re,
&c. Quòd verò paucissimi illud assequuntur, in causa est Na-
turæ hominum perversitas, cui quidem præclari quidam in-
gniculi & semina virtutum indita sunt, quæ diligenti studio &
assuefactione excitari, amplificari & perfici possunt, actionis
enim repetitione multiplici fabricatur demùm quasi habitus
& perficitur, ait Scal. exer. 307. sect. 4. Sed simul atque editi in
lucem sumus, in omni continuò pravitate, in summa opinio-
num perversitate versamur, ut penè cum lacte nutricis erro-
rem suxisse videamur: quæ perversitas summo virtutis studio
& exercitio corrigenda, & ita successivè abolenda est.

LXIII.

VIII. *κοινωνικὸν* seu *communicativum sui*: lib. i. Nic. cap. 5. Sol
non sibi lucet, nec aliquibus duntaxat hominibus; sed radios
suos undequaque extendit, omniaque splendore suo perlu-
strat: pari modo Summum Bonum non sibi, sed aliis; non ali-
quibus, sed omnibus bonitatem suam communicat, & quidem
non in paucis rebus bonis, sed accumulât bonis tam internis,
quàm externis, Corpori largiendo constitutionem optimam,
ut præcisâ vitiorum & affectuum pravorum segete pessimâ, o-
perationibus juxta Prudentiæ præscriptum expediendis aptif-
simum, animæque non onus sed honos, non impedimentum,
sed salutare & utile *ὄργανον* & instrumentum sit & esse possit.
Animo verò insignem conciliat voluptatem, quâ Mens sibi de
statu felici gratulatur; Memoria intuetur factorum rectitudi-
nem,

nem, unde Conscientia bona, dulcis senectæ nutricula, & remedium in adversa fortuna maximum & præsentissimum exoritur. Hinc etiam fit, ut quò quis beatior & virtuosior, eò magis optat & studet inservire, & bonitatem suam communicare aliis. Unde eum, qui actionibus liberalibus & bonis non gaudet, nomine boni indignū censet Philosophus, l. i. Nic. c. 9.

LXIV.

IX. *θεῖον vel divinum.* Præmium enim & finem virtutis optimum quoddam & divinum, beatumque esse, testatur Philos. lib. i. Nic. c. 10. *partim* ratione causæ efficientis; Est enim *θεοδότης ἢ θεόπεμπτος*; Si enim ait l. d. aliquod aliud est à Diis hominibus exhibitum donum, verissimile est, Felicitatem ab iis quoque exhiberi, quamvis *δι' ἀρετὴν ἢ τινὰ μάθησιν ἢ ἀσκησιν*: *partim* ratione effecti, quia homines Deo maximè assimilant, per illud enim homo taliter vivit, ut appareat, aliquid divini in eo esse, l. 10. Nic. c. 7. redditur Deo amicus, l. d. c. 9. Unde etiam virtus dicitur versari circa ardua & difficilia, l. 2. Nic. c. 2. Keck. Ker. l. i. Syst. Eth. c. 3. p. 137.

LXV.

X. *τίμιον, vel honorabile.* l. i. Magn. Mor. c. 2. & l. i. Nic. c. 12. quo in capite *tria* bonorum genera constituit Philosophus; ut nempe i. sint *bona ἐπ' ἀνετα*, vel *laudabilia*, 2. *τίμια, vel honorabilia*, 3. *ἄδότερα ἢ neutra*, vel quæ neque laudem neque honorem promereantur. Quæritur ergo, quale bonum sit felicitas? *ἐπ' ἀνετον* esse nequit; Hoc enim laudatur propter aliam aliquam qualitatem, quæ ei adest, vel ad quam dirigitur; nec *ἄδότερον* vel tantum potentia; Hac enim ratione homo felicitate vel benè vel malè uti posset, in sui vel emolumentum, vel memorabile damnum. Felicitas quoque est operatio non potentia: Ergo erit *τίμιον* & honorabile; Honor enim quid præ laude in se continet excellentius, quia competit tantum rebus divinis & præstantissimis; tale quid autem felicitatem esse, ex thesi præcedente constitit. Laudem verò non excludit; sed quia hæc minorem lucem habere videtur, quàm honor, qui nil aliud, quàm laus intensa, ut ait Casus, lib. i. Spec. Mor. cap. 12.

D 2

hinc

hinc honori postponitur, habito tamen respectu non ad honorem divinum, in timore & amore consistentem, soli q; Deo proprium; sed humanum & civilem, ab applausu populi ob firmitatem virtutis, quæ est in beato, dependentem, qui est præmium virtutis, ut loquitur Casus, l. d. & tribuitur bono perfectissimo: laus verò tantum adhibetur, ut calcar addat rectè facientibus. Videatur Donalds. l. Eth. Syn. c. 5. p. 46. lib. 3. c. 5. p. 208.

LXVI.

XI. *Μη βίαιον, non violentum.* l. Nic. 3. Dicitur violentum esse contra naturam, l. Probl. sect. 1. probl. 6. & l. 5. de gen. anim. c. 8. esse acerbum & involuntarium, l. 2. Eud. c. 7. & 8. Kecker. l. i. Syst. Eth. c. 1. p. 98. 99. Clar. Dn. Jac. Mart. l. i. Exerc. Metaph. exer. 5. theor. 4. p. 204. quæ omnia à felicitate sunt alienissima. Ea enim industriam humanam potest comparari, cum voluptate possideri, & optimam voluntate exerceri. Nec etiam acquiritur per vim, sed per legitima media; non per fraudes, sed per virtutes possidetur; non coactè, sed liberè suaviterque exercetur. Idcirco felicitatem à violento tam ut à causa, quam effectu oportet esse alienissimam

LXVII.

XII. Tandem, *Non est Otiosi, nec dormientis, nec calamitosi,* l. Nic. c. 3. Non *otiosi.* Otium enim pulvinar Satanæ, ex quo nulla non scelera ceu ex Scaturigine promanare solent; hinc dicitur facere petulantes, l. 7. Polit. c. 15. Et Bernardus ait: otiositas mater nugarum, & noverca omnium virtutum, ipsa enim est, quæ virum fortem fortissimè præcipitat in reatum; facit ei suffocare virtutem, & vitam construere ad gehennam. Et Seneca Otium nominat mortem, & vivi hominis sepulturam. Ubi tamen exceptum volumus otium illud, cuius mentionem facit Phil. l. 8. Pol. c. 3. quod dicitur *finis negotii* l. 7. Pol. c. 13. vide thesin 53. Nam otium quod industriæ & studio maximè contrarium videtur, præcipuè subnecti debet, non quo evanescit virtus, sed recreatur, ait Cassiod. in Epist. Nec *dormientis.* Is enim plantæ vitam vivit, l. i. Eud. cap. 5. lib. 5. de gen. an. cap. 1. & multum

multum præ se fert imperfectionis : dormientis membra torpescunt, l. Probl. sect. II. Probl. 17. & 27. sensibusque is uti nequit, sed quasi mortis imago stertit, laudabilium actionum privatione præventus. Unde somnus dicitur vinculum & immobilitas sensuum, l. de Som. & vigil. c. 1. & l. 5. de gen. an. c. 1. ait, Phil. somnum vivendi & non vivendi interliminium esse, illumque qui dormit, neque omnino esse, neque non esse. Sic somnus nolentes sæpius prævenire solet, lib. Probl. sect. 18. probl. 1. & 7. Eatenus ergo homo ; quatenus in tanta imperfectione constitutus deprehenditur, summam felicitate, à quâ talia sunt alienissima, frui nequit. Nec etiam *calamitosi*, quatenus homo consideratur extremè miser; aliàs felix fortunam premitur quidem, sed non opprimitur, quin potius ut palma ponderi se exponit, & ut aurum vel millies coctum, non absumitur, sed melius & nobilius redditur; Ita vir bonus in mediis spinis semper calcatus incedit, nullamque fortunæ vi opprimi & à felicitatis throno deturbari potest.

LXVIII.

Atque hæc sunt Summi Boni requisita propria, ex quibus facili negotio de Summo Bono judicari poterit, in quam rem illud primario situm sit. In quacunque enim re hæc requisita omnia non reperiuntur, illa Summi Boni nomine indigna est, & contra.

LXIX.

Antequam verò hic discursus noster vela contrahat, navemque littori applicet, placet prius percurrere breviter *diversissimas & iniquissimas quorundam* de Summo Bono sententias. Extiterè enim olim hac de re tot sententiæ, quot ferè capita hominum: Nam Varro dicitur 288. numerasse sui temporis opiniones. Et quod admirabilius : Unus & idem homo diversis temporibus diversam videtur appetere beatitudinem, licet à fine ultimo aberret longissimè.

LXX.

Illis verè ambiguitatibus missis, levi tactu tantum percurrere sufficiat classes illas, ad quas commodè omnes ii videntur

D 3

referri

referri posse, ad quas etiam retulit Philosophus ipse. I. Classis est ἀπολαυστική voluptuosa, ubi degunt non nisi, cum Sardana-palo Epicuræo *Ede, Bibe, Lude* crepantes, de quibus Paulus, I. Cor. 15. v. 33. & Sap. 2. v. 6. 7. 8. 9.

II. χρηματιστική, turpis lucri cupida; ubi resident dies noctes-que se Mammonis & Plutonis curis macerantes, quorum Symbolum:

O cives, cives, quærenda pecunia primum, Virtus post nummos.

III. τρακτική ἢ πολιτική, ambitioni dedita, ubi inanis gloriæ cupidissimi sedes suas fixere, quibus Symbolum:

Omnia si perdas famam servare memento, Quæ semel amissa postea nullus eris.

IV. θεωρητική, iis consecrata, qui quotidianis se debilitant contemplationibus, quibus unica cura est; *Aethereâs primum conscendere domos.*

V. Virtuosa, continens illos, qui solo gaudent virtutis habitu. Harum classium Patroni quilibet suam pro Summo Bono habet; num autem veritas correspondeat, jam videbimus, à *Voluptuosis* initium facturi.

LXXI.

Quæritur ergo I. *Num Voluptas sit Summum Bonum?* Definitur ea, quòd sit *motio quædam animi, & constitutio sensibilibis & subita in statu natura conveniente, ejus contrarium verò esse molestiam.* I. I. Rhetor. c. II. In genere notat lætitiâ variâ & multiplicem; diversitatem jam non videbimus, sed remittimus, brevitatâ gratiâ, Lectorem ad Dissert. de S. B. Clariss. Dn. D. Meisneri, c. I. q. 4. ubi fusius pertractatur, cujus quoque meminit Philos. lib. 10. Nic. c. 5. & 6. Hoc saltem reponimus, aliam dici voluptatem *animi*, aliam *corporis*, l. 3. Nic. c. 10. l. 7. c. ult. *Illam* Eudoxus olim venditabat pro Sommo Bono, lib. 10. Nic. c. 12. & Magirus in l. 10. Nicom. c. 1. pag. 923. quæ quidem sententia non est adeò absurda, & planè damnanda, siquidem sub se continet gaudium illud, quo homo, *absque dolore*, l. 10. Nic. c. 2. intus afficitur ob rectè cognita, dicta & facta; sed tantùm corrigenda, ut minus accurata, ut pote quæ non discernit Summum

num

mum Bonum ab effectu suo, ut habet Kecker. in præc. Eth. p. 22. Est enim voluptas animi effectus Summi Boni, & perfectæ operationis subsequens signum, accidensque inseparabile, sicut corporis venustas est signum sanitatis & ætatis florentis. Imò & perficit ipsam operationem, non quidem ut habitus qui insit; sed ut qui adveniat quidam finis, l. 10. Nic. c. 4. Et sic non est Summum Bonum ipsum, sed tantum ut quiddam suo ordine sequens, D. Pezelius, l. 1. Eth. p. 91.

LXXII.

Quum ergo voluptas animi non potest appellari Summum Bonum; quâ fronte Epicurei voluptati corporis illam nobilissimam sedem deferant, non video, si quidem hæ illis omnibus modis sunt inferiores. *Illarum* enim non datur excessus, quia proveniunt ex actionibus perfectorum habituum; *his* abuti possumus & solemus vel maximè. *Ille* obveniunt ex iis rebus, quæ per se, & suâ naturâ semper sunt jucundæ; *hæ* ex iis, quæ tantum sunt & eveniunt per accidens; *Ille* vacant dolore; *harum* extrema dicto citius luctus occupat, Prov. 14. v. 13. Golius, l. 7. Eth. c. 14. p. 290. 291.

LXXIII.

Per voluptatem corporis autem intelligimus illam, quæ ex cibo, potu, Venere, & aliis rebus provenit, & homini cum bestiis communis est. Hanc Epicurus pro Summo Bono hominis habet & obtrudit, sed quàm iniquissimè, mox erit in propatulo.

LXXIV.

Dicimus verò: Hanc nihil minus esse, quàm Summum Bonum, id quod patescit ex Notis Summi Boni essentialibus, superioribus thesibus expositis. Nam I. Summum Bonum hominem perficit; voluptas magis corrumpit & deteriore reddidit. Est enim juxta Cic. 1. de Leg. *malorum mater, cujus blanditiis corrumpuntur quæ naturâ bona sunt, aufert cor.* Os. 4. v. 11. *Et ejus usu animus luxuriare incipit.* II. Illud est soli homini adultiori proprium; hæc verò etiam in pueros & in bestias cadit, l. 7. Nic. c. 12. l. 10. c. 5. Imo bruta frequentius illâ frui quàm hominē, & hinc

hinc pecuinum potius, quàm humanum bonum dicendum esse, asserit Donalds. l. i. Syn. Eth. c. p. 24. III. Illud est divinum; hæc non item, siquidem omnes divinas actiones in homine impedit, & prudentiæ impedimento est, l. 7. Nic. c. 12. Unde Casus l. i. Spec. Mor. c. 4. p. 21. illam nominat *escam serpentis, cicutam virtutis, spumam & sperma Veneris, sentinam & tadam omnis turpitudinis, communemq; cum bestiis quasi pestem.* Est voluptuosis *Deus venter; pulmo templum, aqualiculus altare, coquus sacerdos. Eorum tota Charitas in cacabis fervet, tota fides in culinis calet, tota spes in ferculis jacet,* referente ex Tertull. l. contra Psychicos Clariss. Dn. D. Meisnero, in Dissert. de S. B. c. i. q. 8. p. 99. quæ quicum Summo Bono conveniant, nō video. IV. Illud est diuturnum & stabile, hæc citò transiens. Facile enim casus quis intervenire potest, quo voluptas in planctum & lætitia in tristitiam vertatur. *Extrema enim gaudii occupat luctus,* Prov. 14. v. 13. *Fluit voluptas, & prima queque evolat, sæpiusq; relinquit causas pœniten- di, quàm recordandi,* ait Cic. l. 2. de Fin. V. Illud est bonum honorabile; hæc non item, quia in ejus Regno non consistit Virtus, ut ait Cato Major, *regnat læta insania, reddit hominem indignum nomine suo, vel uno die usurpata.* Cic. l. 2. de Fin. Unde etiam talis homo, qui nulli non voluptatum generi indulget, omnibus bonis solet esse execrabilis, & nullo honore dignus æstimatur, l. 5. Polit. c. 10. VI. Felicitas dicitur rationi amica, hæc inimica: hinc fit, ut nunquam ex illa de actione aliqua judicare possimus, lib. 2. Nic. cap. 9. ea enim naturam nimis corrumpit, judicium depravat, omnes animi facultates enervat, & plerumque sibi habet adjunctam molestiam & laborem. Unde Cicero in Cat. Majore: *Impedit consilium voluptas, rationi inimica, & mentis perstringit oculos:* An verò etiam cogat ad peccandum homines, affirmativam tenuit Plato; Aristoteli contrarium placet, lib. 3. Nic. c. 1. de quo vide Magirum in Eth. Nic. p. 198. Tandem Summum Bonum est communicativum sui: Hæc non item; *Ludit enim tantum cum suis, & dum putatur communicare, certò deprehenditur privare,* & ut verissimè Gregorius inquit, *In voluptatibus pro unica guttula dulcedinis, invenitur*

tur abundantia amaritudinis : Paucitas est mellis, sed quantitas magna fellis: Momentaneum quod delectat; aeternum vero quod cruciat: O miseri, quibus tantillus cibus interitum affert! Est enim juxta Hieron. nil aliud, quam ignis infernalis. cujus flamma superbia, cujus scintilla prava colloquia, cujus fumus infamia, cujus cinis immundicia, cujus finis gehenna. Egregium Summum Bonum:

LXXV.

Pessum ergo eat Epicurus cum suo Summo Bono, & sibi soli habeat, Pœnitere cum Demosthene ne tanti emam, quis enim appeteret id, quod sibi inferret exitium præsentissimum? Solidè quoque refutatur à Philosopho, l. 2. Mag. Mor. c. 7. & l. i. Rhetor. cap. 6.

LXXVI.

Ne verò omnem cum Platonice voluptatem destruxisse, & nomine boni planè indignam proclamasse videamur, dicimus cum Philosopho, lib. 2. Nic. cap. 14. & l. 10. c. 12. voluptatem quoddam Bonum esse, suo genere l. 2. Mag. Mor. c. 7. Sed non nisi apparens, l. 3. Nic. c. 6. & l. 7. c. 13. Intelligimus tamen honestam, lib. 7. Nic. c. 6. l. 10. c. 5. quam cum Donalds. l. 2. Syn. Eth. c. 7. p. 121. definimus, quod sit ea, quam nature necessitati satisfaciens ex recte rationis præscripto corpus percipit. Est itaque voluptas bona non nisi quatenus vel ad corporis sustentationem, vel propagationem sobolis, & quatenus non excedit modum & terminum, quem recta ratio præscribit, & nature necessitas postulat, de qua Virgilius in Epigram. quodam;

Vina sitim sedant, liberis Venus alma creandis

Serviat: hos fines transiisse nocet.

Plura qui hac de re expetit, videat Dissert. de S. B. D. Meifneri, c. 2. art. 2. p. 258. seqq. Magirum in Eth. Nic. p. 663. 290. seq. 700. seq. & 923. seq. & alibi. Kecker. lib. 1. Syst. Eth. cap. 2. pag. 136.

LXXVII.

II. Quæritur: Num Summum Bonum in divitiis & opibus sit collocandum? Ita olim censuit Cræsus & cum illo Midas, cui nil exoptabilius erat, quàm si quæcunq; contrectaret, in aurum converterentur, quotandem impetrato, fame excessus, periit miserimè, cujus historiam vel potius fabulam vide l. 1. Pol. c. 9.

E

Hac

Hac siti & hodiè æstuant plurimi, qui etiam modò pecuniam, quæ tamen nil nisi Naturæ stercora sunt, è visceribus terræ promanantia, (ut scitè Ovidius scribit) lucrentur, vitam præstituerent, & illius nullam rationem habere non dubitant. Et ita divitias ceu ultimum finem & Summum Bonum sibi unicè præfixum habent. Quàm enormiter verò peccent, & quàm injuriosi in seipso sint, vel inde linquet, quia eo ipso omnes ferè Summi Boni infringerentur Notæ essentialis, quod jam videbimus.

LXXVIII.

Ut paucis rem expediamus: Divitiæ tantùm pendent ex arbitrio fortunæ, cujus imitantur inconstantiam; obveniunt maximam partem malis & improbis, l. Probl. sect. 29. prob. 8. plerumque per fas & nefas corraduntur, Unde Virgil: *Auri sacrafames quid non Mortalia cogis Pectora*; obveniunt violenter, l. i. Nic. c. 3. hinc violenter & per vim contra fures sunt custodiendæ, Unde Juvenalis, Sat. 14. ait: *Divitias magnâ quidem curâ acquiri; majori autem metu servari*: Insuper & violenter impediuntur à suo fine: Illarum enim finis est, ut utamur illis vel quoad nos, vel quoad alios, vel ut illis nobis, vel aliis indigentibus beneficiamus. Divites verò, quia plerumque sunt tenaces, & difficulter beneficiunt; hinc illæ per violentiam sine suo destituuntur, & ita illis pessimè abutitur. Insuper nec propter se expetuntur, sed vel propter honorem, vel aliud quid, lib. i. Nic. c. 3. & l. 4. c. 7. reddunt animos possidentium contumaces, contumeliosos & superbos, l. 2. Rhet. c. 16. *ledunt conscientiam, sunt materia laborum; periculum possidentium, enervatio virtutum, malus dominus, & proditor servus*. Aug. de verbo Dom. serm. 12. Quæ omnia contra Notas essentialis Summi Boni apertissimè pugnare, & consequenter nil minus esse, quàm Summum Bonum, quis est qui non deprehendit?

LXXIX.

Interim tamen non penitus improbamus divitiarum possessionem, *hæc enim non peccatum est, sed id est peccatum, non distribuere pauperibus*, ait Chryso. Et Seneca ait, epist. 108. *Divitias*

non nisi cum honestè administrata sint, bonas esse incipere. Præcipuum enim liberalitatis objectum sunt *χρήματα*, vel divitiæ; quo nomine veniunt omnes res, quarum ad vitæ sustentationem est aliquis usus. His subveniendum est aliis indigentibus, aliàs, divitiæ frustrantur suo fine, & fiunt malæ. Sunt aliàs optimum donum, & ad optimum finem destinata; quibus etiam Respublica minimè carere potest, lib. I. Polit. c. II. imò necessaria pars civitatis sunt. l. 7. Polit. c. 8. Ultimus tamen hominum finis ideò dici non merentur. *Vera enim divitiæ juxta Bernardum, non sunt opes, sed virtutes, quas secum conscientia portat, ut in perpetuum dives fiat.* Corruit quoque hoc ipso Solonis opinio, qui *divitiarum nullum finem esse* proclamavit, qui ideò refutatur à Philosopho, l. I. Polit. c. 8. & 9.

LXXX.

III. Quæritur: *Num Summum Bonum in honore situm sit?* Respondet Periander quòd ita; & cum illo omnes ambitiosi; nos verò quòd non: *Ratio est: Quia respectu Notarum enumeratarum nihil minus esse potest, quàm honor.*

LXXXI.

Honor enim non est bonum hominis *ὀμνείον*, sed dependet ex arbitrio deferentis, l. I. Nic. c. 5. ideoque est etiam mutabilis, uti voluntas hominum mutabilis & omnium horarum est, & facilè amitti potest: *lubrica enim est fortuna scala, & comes Regni semper invidia est*, ait Casus, l. I. Spec. Mor. c. 4. p. 22. expetitur propter virtutem non propter se; unde à Scaligero ex. 317. Sect. 3. definitur *conditio virtutis in persona*, quod innuitur etiam lib. 5. Polit. c. 8: honore possumus abuti, & sæpè homines reddit deteriores, admittit etiam gradus, nec omnis omnibus tribuitur l. 9. Nic. c. 2. sed pro dignitate, l. 5. Polit. c. 3. nec dignus censendus virtute, l. 4. Nic. c. 7. quùm sit ejus tantùm præmium, l. 8. Nic. c. 16. hinc & ignavi honori incumbere possunt, l. 2. Polit. c. 7. Unde sequitur honorem non esse Summum Bonum.

LXXXII.

Nec obstat, quòd vulgò dicatur bonum *Θεῖον*, quo assimilamur quodammodo Deo; & præmium virtutis. Nam licèt

E 2

honor

honor sit virtutis præmium, quod consistit in conciliatione amoris & laudis tam apud honestos, quam adversarios, Keker. lib. 1. Syst. Eth. cap. 2. p. 17. non tamen est ipse finis agentium. Multi enim sunt consecuti beatitudinem, qui tamen Iro Cordero que fuere inhonestiores. Honor enim ut umbra tantum homines fugientes sequitur; persequentes verò fugit, & præmium felicis est si non dignum; tamen non indecens. Sic quoque non omne per quod Deo assimilamur, est finis boni practici: Per artes verò quoddammodo assimilamur Deo, Ergo. Fit enim hoc tantum formaliter; non autem per honorem externum, quippe in quo beatitudo Dei non consistit, sed per virtutem & bonarum actionum exercitium. Et quia honor est tantum externum quid, internum verò animum non afficit; hinc honoris encomia ad solum corpus, non animum reflectenda sunt, unde etiam dicitur bonorum externorum maximum lib. 4. Nic. c. 7. Summum Bonum verò versatur circa animum. Ergo Summum Bonum appellari nequit. Aliàs verò virum bonum appetere honorem non videtur culpabile, si modo aucupetur pro merito & virtute, quâ se honore dignum putat, & ut est externum signum & testimonium, quo alii illum prosequuntur & ornant propter virtutem, tunc non omninò negligendus est, sed moderatè opera danda, ut probitas nostra aliis elucescat, & virtutes sua consequantur præmia. Ante omnia verò de tribuendo magis, quàm accipiendo honore debet esse sollicitus.

LXXXIII.

IV. Quæritur: *An Summum Bonum consistat in contemplatione communis Ideæ omnium bonorum?* Affirmat Plato, & cum eo omnes ejus affectæ. Sed num Summi Boni hæc obat naturam, jam fiet manifestum.

LXXXIV.

Statuit Plato, *ut rerum omnium, sic & bonorum communem quandam ideam daret, ejusq; contemplationem Summum esse Bonum hominis.* Quam sententiam nos brevitatis gratiâ ventilare asse nolumus, sed remittimus Lectorem ad Autores illos, quorum

quorum operâ illa jamdudum concussa jacet; ut Piccol. grad. 9. c. 23. seq. Differt. de S. B. Dn. D. Meisneri, c. 1. q. 11. p. 141. seqq. Donalds. l. 1. Sya. Eth. c. 2. p. 29. seq. Casum l. 1. S. M. c. 4. p. 29. seq. Golum, lib. 1. Eth. cap. 6. pag. 22. sequu. præsertim illum refutat Aristoteles, l. 1. Nic. c. 4. vide Magirum in Eth. p. 45. seq.

LXXXV.

Nos quidem respondemus, Theologicè nullam majorem dari felicitatem, quàm *Deum contemplari & videre*, Joh. 17. v. 3. Philosophicè verò loquentes Platoni adstipulari non possumus, præsertim quum nulla sit talis idea univoca, qualem Plato constituit, quod ostendit boni varietatem, & Scientiarum diversitas; communis idea verò uni scientiæ tantùm subjecta sit, necesse est. Talis ergo nequaquam datur, experimur enim quodlibet bonum singularem requirere scientiam, eò quòd sint in diversis prædicamentis: Ita Deus & Mens sunt in substantia; Virtus in Qualitate; Aequale in Quantitate; Utile in Relatione; Vivere, orare in Actione; erudiri, sanari in Passione, &c. Omnium ergo bonorum non datur idea communis. Posito verò, detur aliqua communis idea bonorum, in ipsa tamen Summum Bonum collocare qui posses; Quæritur enim hîc tale bonum, quod industriâ humanâ comparari potest. Talis autem idea communis non est, quippe, quæ vix mente potest percipi. 2. Quærimus felicitatem practicam; Ideæ verò in contemplatione tantùm positæ sunt, & ab actionibus remotissima. 3. Et pessimi homines possunt occupati esse circa ideam; Tale verò bonum hîc quæritur quod solis bonis est proprium. Unde invictissimè sequi videtur, Ideas Platonicas bono practico ne ad minimum quidem respondere.

LXXXVI.

Tandem V. quæritur: *An Summum Bonum consistat in Virtutis habitu?* Calculum adponere videtur Zenocum Stoicis *virtutem in genere* ponens Dion; *prudentiam*; Bias *Sapientiam*; Socrates verò *scientiam*. Horum autem *Solum habitum* pro Summo Bono habent.

LXXXVII.

Sed dicimus; virtutem quidem *fundamentaliter* esse Summum Bonum, quatenus consideratur ut causa proxima, ex qua immediatè provenit. *Formaliter* verò non item, sed habet se tantùm ut *medium tendens ad finem* (aliud enim medium tendens ad beatitudinem dari nequit, quàm virtus & amicitia) ut habet Kecker. in præcog. Eth. p. 23. Beatitudo enim non in nudo habitu, sed operatione; *ἢ ἐν κτήσει, ἀλλὰ χεήσει τῆς ἀρετῆς* consistit; l. 10. Nic. c. 10. Et licet aliàs virtus sit pretiosior auro, & sola post funera vivat; tamen si illam *in habitu non actu, in quiete non motu; si deniq; in sinu non manu teneas*, certè ut parùm prodest aliis ad exemplum; ita sibi deest ad nomen beatitudinis aucupandum, ait Casus, Spec. Mor. l. 1. c. 4. p. 23. Et fanè Summum Bonum est finis postremus, in quo desinit & terminatur appetitus & operatio agentis; Sed in solo virtutis habitu non acquiescit Vir bonus; sed eum refert ad actionem; virtutem enim discimus, ut exerceamus; sicut artem, ut secundum eam operemur, ait Kecker. disput. 21. Curs. Philos. q. 1. Unde etiam non sufficit virtutem cognoscere, sed eâ utendum, l. 10. Nic. c. 10.

LXXXVIII.

Adde, quòd virtus etiam destituta sit quibusdam Summî Boni notis essentialibus: Potest enim 1. ejus habitus in otioso & dormiente reperiri, l. 1. Nic. 3. quatenus ille habitus perfectus semper manet unus & idem: Neutri tamen horum Summum Bonum assignari potest. 2. Virtutis habitus non expetitur propter se, sed propter laudabiles & jucundos effectus. 3. Habitui virtutis semper potest addi quiddam, quo ipsi fiant illustriores & perfectiores. 4. Virtutes quædam nobis insunt à Natura, quæ aliàs *διανοητικῆς* & intellectuales vocantur, ut sunt naturæ dotes, ingenii acumen, docilitas, bona memoria, usus rerum, &c. sine quibus parùm in discendis artibus possumus proficere; moralium verò nulla nobis à Natura inest, sed assuefactione comparantur, l. 2. Nic. c. 1. Vide Magirum, in Eth. Nic. p. 115. seq. Unde sequitur, Virtutis habitum neutiquam esse posse Summum Bonum.

LXXXIX.

LXXXIX.

Refutatis ergo priscorum Philosophorum erroribus, firma & immobilis perstat opinio Aristotelica, *Summum Bonum in operatione anime rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam* collocans. Hæc enim illa cyn. sira est, quæ periculosam vitæ humanæ navigationem in recto cursu dirigit, & quam suis viribus homo naturalis assequi potest. Donalds. l. i. Syn. Eth. c. 3. p. 33.

XC.

Nullum proinde agnoscimus aliud bonum, & alium finem ultimum nostrarum actionum secundum virtutem institutarum, præter illum cujus natura cernitur tantum in *bonis internis*, usus verò in *externis*. Etsi enim beatitudo sit bonum *αὐταρξές*; nihilominus tamen requiruntur etiam facultates aliquæ, ad ejus *integritatem non essentialiter*; vel requiruntur non *ἰσώδως* vel *essentialiter*, sed tantum *συνεργῶς & instrumentaliter*, ad ejus *constitutionem & majorem splendorē*, vel prout tantum media facilius operandi & virtutem exercendi existunt. Opus enim est adjumentis quibusdam ab benè vivendum, ait Philosophus, l. 7. Polit. c. 13. & l. 10. Nic. c. 9. Aliàs verò & vitiosus carceri inclusus felix dici meretur, licet quoad externam felicitatem non sit adeò conspicuus. Unde rectè Casus, l. i. S. M. c. 8. p. 48. ait: *Nature error, morbus & deformitas miserum non definiunt. Beati enim à sola virtute; miseri à solo vitio denominantur*, de quibus omnibus vide latius discurrentem. Donalds. l. i. Syn. Eth. c. 4. p. 40. & seqq. Iis verò ademptis, labefactatur felicitas, non tollitur; faciunt enim ad felicitatem non ut actio immanens, ad habentem relata; sed ut transiens, requirens externa bona cetera organa, quibus virtutum actiones commodius exerceat, quod uberius deducit Kecker. in præcog. Eth. p. 30.

XCI.

Atque ita bono cum Deo portum attigimus jam dudum exoptatum. Ad calcem examinavimus Summi Boni naturam, causas, notas essentielles, contrarias opiniones, accidentiaq; ut

ut nihil restare possit, nisi ut addantur propria, & felicitatem immediatè consequentia, quæ sunt *Bona Conscientia, & Voluptas animi honesta*, quarum tractatione fusiore, ne theses in infinitum crescere videantur, supersedere jam non audeamus, quam illam suscipere, præsertim quum supra thesi 71. de illis aliquid dictum sit. Introspecti ex abundanti poterit Differt. de S. B. D. D. D. Meisneri, c. 2. p. 197. seqq. Kec Ker. l. 1. Syst. Eth. c. 2. p. 136. ubi illarum tractatio reperitur sufficientissima.

COROLLARIA.

I.

An omnia appetant bonum. Affirm.

II.

An in hominem mortalem cadere possit Summum Bonum. Negatur.

III.

An unus præ alio sit beator, vel an Summum Bonum recipiat magis & minus. Disting.

IV.

An Summum Bonum practicum possit amitti. Negatur.

V.

An felicias morte finiatur. Disting.

VI.

An detur Summum malum, Summo Bono oppositum. Disting.

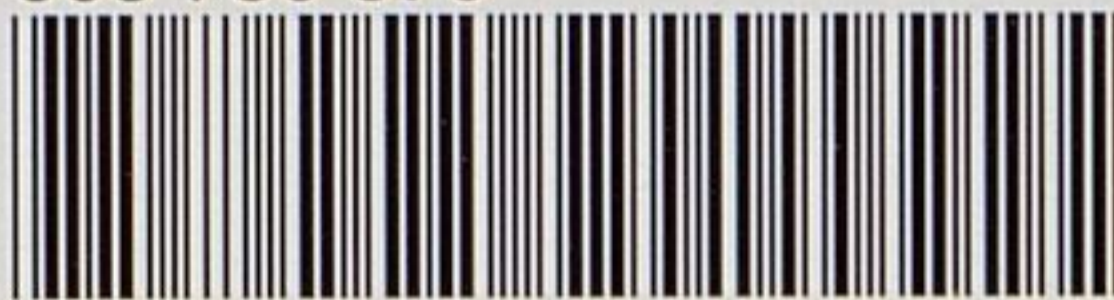
F I N I S.

05 A 1992

ULB Halle

3

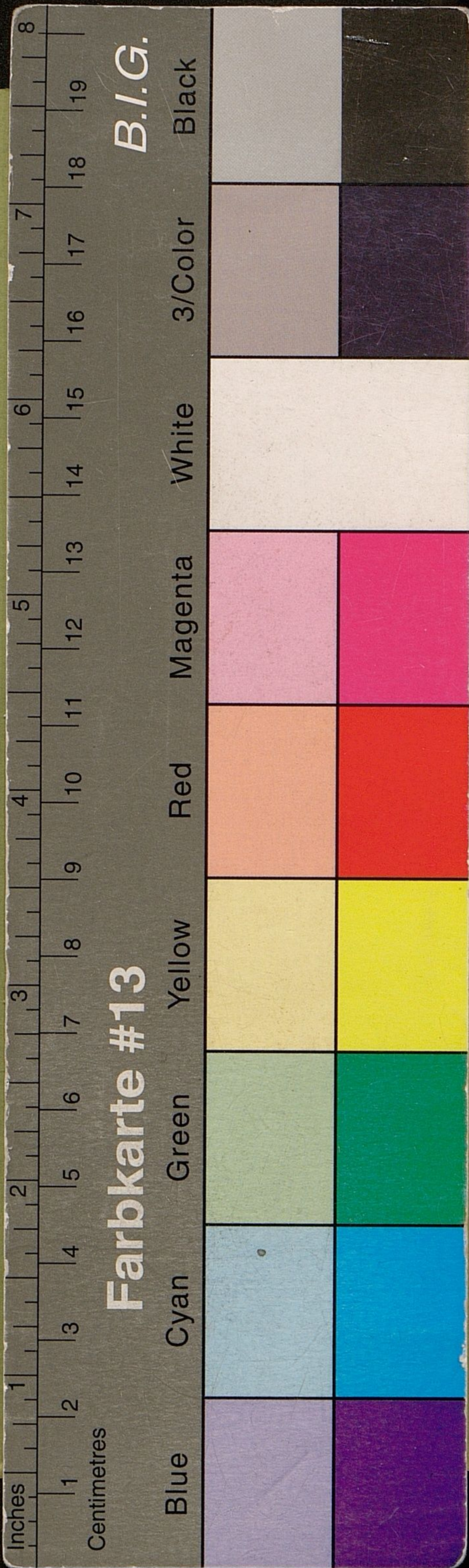
003 786 870

VD17

DISPUTATIO ETHICA
DE
SUMMO HOMI-
NIS BONO PRA-
CTICO

Auspiciis

Bonorum omnium Fontis uberrimi

D. O. M.

ET

Præsidio

M. ANDREÆ KESLERI,

Coburgô Franci, Facultatis Philosophicæ
in Almâ Leucorea Adjuncti,

Publicæ & placidæ disquisitioni subjecta

A

MELCHIORE DURRIO, TORGENSEI
Misnico, Alumno Electorali.

Habenda ad diem 21. Junii, horis à 7. matutinis, in Audi-
torio Philosophorum.

VVITTEBERGÆ

Typis JOBI VVILHELMI FINCELII

ANNO M. DC. XXIII.

54.

5

1974

